

Laten we vooral eerlijk zijn en erkennen dat de kerkelijke situatie door veel mensen als deprimerend wordt ervaren. Die gevoelens moeten we serieus nemen en niet verdoezelen met opmerkingen als 'we hebben het ergste wel gehad'.

Kerkopbouw in een deprimerende tijd

Er is een weg!

Jan Hendriks

Dr. J. Hendriks
was tot aan zijn
pensionering
universitair
hoofd-docent
gemeenteopbouw
aan de Theologische
Faculteit van de
Vrije Universiteit te
Amsterdam

Het is veelzeggend dat 'de situatie' van 'de kerk' vaak getypeerd wordt als ballingschap. Dat maakt ook begrijpelijk dat veel mensen de neiging hebben hun lier aan de wilgen te hangen. Het is goed die gevoelens uit te spreken, dat schept ruimte voor verdriet en daar is alle aanleiding toe. Maar laten we daarin niet blijven hangen, maar ons ook afvragen of er in deze situatie een weg is om tot vernieuwing te komen. Zo'n weg is er, daarvan ben ik overtuigd. Die weg wordt als regel aangeduid als 'waardierend opbouwen'. Daar wil ik graag een impressie van geven en omdat het om kerkopbouw gaat, kleur ik die beschrijving bijbels in. Deze nieuwe benadering heeft een geheel eigen denkkader en een bijzondere aanpak.

Een nieuw positief leef- en denkklimaat De kern van de nieuwe manier van denken is de overtuiging dat er in iedere gemeente iets van buitengewone waarde is. Er zijn talrijke problemen, maar staar je daar niet blind op. Draai je eens om en let op dat wat van onschatbare waarde is, in de gemeente als geheel, maar ook in onderdelen daarvan, zoals de kerkdienst. Doe eens wat Paulus heeft aanbevolen '...schenk aandacht aan ... alles wat lof verdient' (Filip. 4:8). Ga daarnaar op zoek.

Hieraan ontleent deze nieuwe benadering haar Engelse naam: Appreciative Inquiry, afgekort: AI. Zoek (Inquiry) het waardevolle (wat te appreciëren is). En doe dat met alle betrokkenen samen. Dat heeft positieve gevolgen, want alle leden van

Zoek het waardevolle

de geloofsgemeenschap hebben hun eigen gaven. Zij kunnen allen dus een bijdrage leveren. Laat dat niet over aan een paar mensen, zoals priesters, maar schep ruimte voor iedereen om hun inbreng te geven. Dankzij het pinksterfeest is het onderscheid tussen priesters en leken immers opgeheven. 'Gewone' mensen bestaan niet meer, iedereen behoort tot het 'koninklijk priesterschap'.

Verhalen Kenmerkend voor AI is dus een grote achting voor mensen en hun normen, waarden en eigenschappen. Dat impliceert ook dat de inbreng van alle betrokkenen - ook de gasten - hoog gewaardeerd wordt. Het gaat er niet om dat de mensen die het in de gemeente voor het zeggen hebben alleen aan het woord komen, maar dat alle mensen die wat te zeggen hebben de ruimte krijgen. Alle verhalen mogen gehoord worden.

Verhalen zijn buitengewoon waardevol, zo was het altijd al. Ook de Bijbel is vooral een verzameling verhalen van mensen over hun ervaringen met God. Dat geldt ook voor het hart van het evangelie: Pasen, een serie prachtige verhalen: vrouwen op weg naar het graf... Petrus en Johannes die in grote haast hen achterna gaan... twee mensen (Kléopas en zijn vrouw Maria?) op weg van Jeruzalem naar Emmaüs. De gemeente als verhalengemeenschap. Verhalen hebben een grotere impact dan verhandelingen. Verhalen raken de hele mens, verhandelingen spreken vooral het verstand aan. Elkaar verhalen toevertrouwen gaat niet vooraf aan gemeenteopbouw, maar is

gemeenteopbouw. Verhalen stichten (de) gemeenschap.

Vertrouwen Al even kenmerkend voor AI is vertrouwen. Niet alleen vertrouwen in mensen, maar ook in God. Op zich niets nieuws, want wie kent niet de tekst: 'Zo de Heer het huis niet bouwt ...'. Ontspan dus, hoewel de situatie allerminst florissant is, maak je niet druk. Het hangt niet van jou af. Bovendien heeft het geen zin, immers 'Wie kan door zich zorgen te maken één dag aan de levensduur van de kerk toevoegen?' (naar Lucas 12: 25). Ruil bezorgdheid in voor zorgeloosheid, en neerslachtigheid voor dankbaarheid. Dan kan ook de lier weer uit de wilgen en kunnen we weer zingen, bijvoorbeeld met lied 113 (Tussentijds): Hij schept ons hier een nieuwe dageraad / Hij roept ons aan: 'Ik zal jou niet begeven'.

Er is meer over de filosofie en de kerkopvatting van AI te zeggen. Hier volstaan we met samenvattend de kernmerken te noemen:

- de overtuiging dat er in elke gemeente iets van grote waarde is
- diep respect voor mensen
- grote nadruk op het gesprek en op verhalen
- vertrouwen, dankbaarheid en rust
- een gemeenschappelijk verlangen naar vernieuwing.

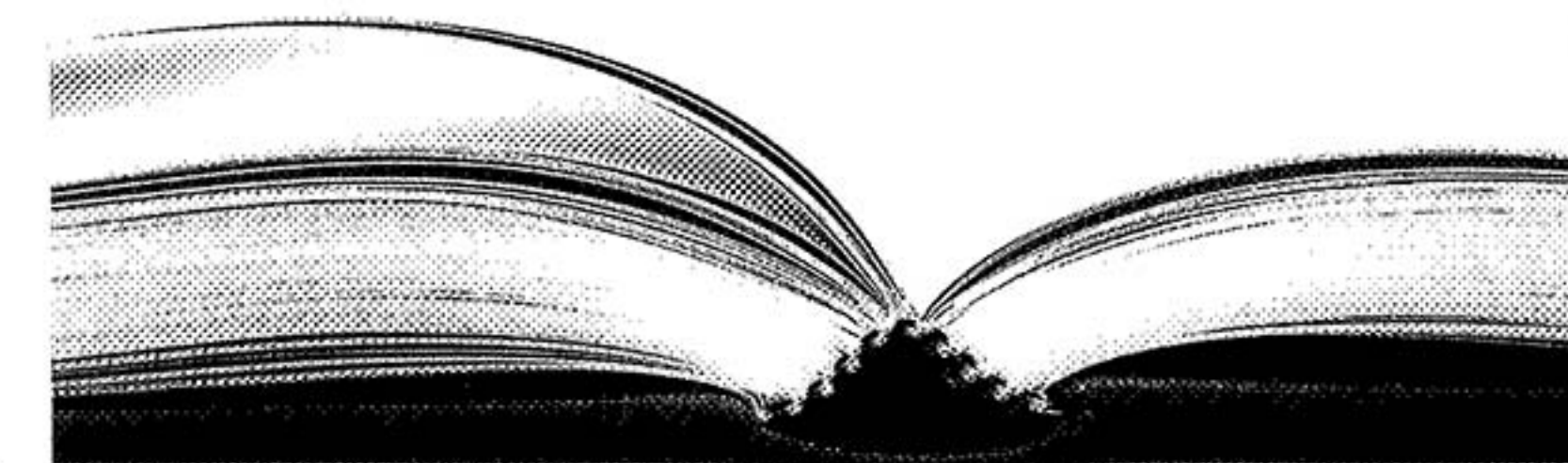
Een passende aanpak in vier stappen Het boeiende van deze nieuwe benadering is dat alle uitgangspunten een natuurlijke plaats

innemen bij de aanpak van AI. Hier is dus geen tegenstelling tussen theorie/theologie en handel en wandel. Zo wordt een nieuwe weg gebaad naast de meest bewandelde weg, waarbij geprobeerd wordt tot vernieuwing te komen via de aloude manier van oplossen van problemen, volgens de drietrap van de dokter: Wat is het probleem/de pijn? Wat veroorzaakt die? Wat doen we er aan?

Bij AI gaat het anders, er wordt niet uitgegaan van het problematische, maar van het positieve. Dat begint al bij het stellen van het thema dat aangepakt wordt. Neem nu de kerkdienst, daarbij zijn twee benaderingen mogelijk. 'We willen de teruggang stoppen', en 'We verlangen naar inspirerende kerkdiensten'. Dat laatste thema is de start van een AI proces. Het vernieuwingsproces doorloopt dan de volgende fasen, zowel in kleine als in grote veranderingsprocessen.

1) Vertrouw elkaar je mooiste ervaringsverhalen toe. Die kunnen worden verteld naar aanleiding van een positieve vraag zoals: Vertel elkaar eens over een kerkdienst die u hebt meegemaakt en waarvan u dacht 'Dát hadden anderen ook eens moeten horen'. Daardoor worden positieve verhalen opgeroepen. Door die positieve verhalen verandert de sfeer en wordt het vaak eenzijdig negatieve beeld van de kerk gecorrigeerd, waardoor positieve energie ontstaat. Mensen ademen dat in en die verhalen worden onthouden. Idealiter worden die gesprekken gemeentebreed gehouden. Dan komt de tweede stap.

2) Ontdek gezamenlijk welke factoren die positieve ervaring mogelijk

maakten. Ook komt de vraag aan de orde, wat nu eigenlijk een kerkdienst is. De ervaringsverhalen van mensen van nu worden zo verbonden met de verhalen van mensen uit de Bijbel en de traditie. Dat loopt uit in de derde stap.

3) Maak uw droom, waarin die factoren als bouwstenen worden gebruikt. Dat maakt de droom realistisch. Deze wordt immers gevormd op grond van ervaringen in de (eigen) gemeente. Het kan helpen als we onszelf een duidelijke opgave stellen. Bijvoorbeeld: 'Het is nu 2015. We zijn erin geslaagd die positieve factoren gestalte te geven. Hoe ziet onze kerkdienst er nu uit?' Het helpt als we pittige uitspraken doen, zoals: 'Wij maken hier samen de dienst uit', 'In onze diensten krijgen de gasten de ereplaats', 'De buitenstaanders kunnen de liturgie volgen'. Dan volgt stap 4.

De gemeente
als verhalen-
gemeenschap

Beslissend is de start

4) Verzamel met elkaar de voorwaarden die nodig zijn om die droom te realiseren (wat betekent dat voor de procedures, voor de rol van de pastor, etc) en wie heeft er aardigheid in een bepaalde taak op zich te nemen? 'Aardigheid' ergens in hebben betekent dat het past bij je aard. Zo worden mensen serieus genomen, daarna volgt de uitvoering.

Starten met het proces Beslissend is dus de start. Wat nemen we als uitgangspunt, het problematische, het negatieve of het positieve, wat te appreciëren is. Dat beseftte ook Jan Gerris, bij zijn afscheid als hoogleraar pedagogiek (Trouw 28 januari 2011). Hij heeft zich in zijn loopbaan intensief beziggehouden met mishandeling van kinderen door hun ouders. Hij stelde vast dat meer dan de helft van de kinderen als zij zelf ouder zijn dit gedrag van hun ouders overnemen. Zijn vraag was 'waarom doen zij dat?' Productiever zou zijn, aldus de hoogleraar, ons af te vragen waarom de andere helft hun kinderen liefdevol benadert. Hoe kregen zij dat voor elkaar? 'Als je ontdekt waaraan dát ligt, kun je die kennis inzetten in therapieën en hulpverlening'. Hij switchte dus van de bestudering van negatief gedrag, naar de bestudering van positief gedrag. Dat is de kenmerkende benadering van AI. Dát leidt tot vernieuwing!

Helaas is het niet altijd mogelijk om meteen positief te beginnen. De teleurstellingen zijn soms zo groot dat mensen zich niet serieus genomen voelen als die niet worden genoemd. Daarvoor moet dan ruimte zijn, maar

dat mag niet de hele agenda bepalen. Ooit kreeg ik het verzoek een gemeente te helpen bij het thema 'gemeenschap'. De aanleiding was dat veel mensen die niet ervoeren. De vraagstelling werd als volgt geformuleerd: 'Zou u elkaar eens willen toevertrouwen wanneer u de gemeenschap heeft gemist en wanneer u de gemeenschap heeft ervaren?' Daarover werd in kleine groepen gesproken. Aanvankelijk durfde niet iedereen. Maar het vertrouwen won en daarna kwamen de verhalen los. Met respect werd naar elkaar geluisterd. Toen aan het eind van de avond werd gevraagd wat ons nog meer te doen staat, was de reactie. 'Niets. We hebben vanavond daadwerkelijk de gemeenschap ervaren'. 'Ik heb voor het eerst mijn verhaal kunnen vertellen'. AI in één avond!

Een verzoek

Ik ben zelf gegrepen door deze nieuwe weg, vooral omdat geloofsuitspraken doorwerken in de aanpak, in het handelen. Dogmatiek en agogiek versmelten. Er is inmiddels een werkgroepje gevormd dat de weg van de AI verder wil oefenen en klaarmaken voor de kerk. Ook door het samenstellen van een praktisch boekje. Daarom heb ik een verzoek. Als u deze impressie leest: Wat spreekt u aan? Waar zou u meer over willen weten? Wat is onduidelijk en wat wijst u af? Als u als lezer of als groep (kerkenraad) de moeite wilt nemen daarop te reageren, dan zou dat fantastisch zijn. En het zou natuurlijk helemaal mooi zijn als een kleine groep gewoon de AI-weg gaat bewandelen en ons hun ervaringen toevertrouwt.

Reacties op 'Een verzoek' kunnen gestuurd worden naar: a.h.hendriks@tele2.nl
Zie voor meer informatie over AI: Jan Hendriks, *Kerkvernieuwing ...een uitdaging. Op weg gaan met visie en vertrouwen*, Heeswijk, Uitg. Abdij van Berne, 2010